

Dramatik på arbetet

- Hur socialarbetare förhåller sig till de omedelbara omhändertaganden som verkställs på grund av brister i hemmiljön

Natalia Theander

C-Uppsats
Socialhögskolan vid Lunds Universitet
SOPA63
VT- 2011

Handledare: Lina Ponnert

Abstract

Author: Natalia Theander

Title: Drama at work – How social workers cope with compulsory care cases due to neglect.

Supervisor: Lina Ponnert

Assessor: Lars Harrysson

The purpose of this study was to examine how social workers cope with compulsory care cases due to neglect. This essay aims to highlight the difficult, and often emotionally hard, process of making a legitimate decision. I've chose power as my main perspective in order to examine my purpose. My methodology was qualitative, semi-structured interviews due to my interest in social workers subjective experiences, and my belief in the power of first-hand stories. I used four respondents, all with at least 10 years of experience in social work. I've found that social workers are influenced by many different factors, not all of them connected to the neglect itself. Good and open communication between the social worker and the parents is one of the main keys in preventing the threatening compulsory care cases. Though sometime volatile situations results in threats which can cause severe, but un-founded stress. The colleagues of the social worker fill a containing function, and contribute with support and perspective. Although having a position of power, social workers tend to feel powerless when it comes to compulsory care cases. The findings also showed that it can be problematic for social workers and parents to collaborate in an effective manner when a compulsive care decision has been made.

Keywords: Compulsory care, social workers, neglect, power

Innehållsförteckning	s.1
1. Inledning	s.3
1.1 Syfte	s.3
1.2 Frågeställningar	s.4
1.3 Definitioner	s.4
1.4 Avgränsning	s.5
2. Teoretiska utgångspunkter	s.6
2.1 Teoretiska begrepp	s.6
3. Orientering av kunskapsläget	s.8
3.1 Bakgrund	s.8
3.2 Lagstiftning	s.9
3.2.1 <i>Inledande bestämmelse</i>	s.9
3.2.2 <i>Brister i hemmiljön</i>	s.10
3.2.3 <i>Omedelbara omhändertaganden</i>	s.10
3.2.4 <i>Övriga bestämmelser</i>	s.11
3.3 Tidigare forskning	s.11
3.3.1 <i>Tvångsvårdspraktiken</i>	s.12
3.3.2 <i>Ambivalenta känslor i samband med tvångsvård</i>	s.13
4. Studiens upplägg och genomförande	s.16
4.1 Metod	s.16
4.2 Urval	s.16
4.3 Förförståelse	s.18
4.4 Guide för intervjuundersökningar	s.18
4.5 Genomförandet	s.19
4.5.1 <i>Empiri och analys</i>	s.20
4.6 Etiska överväganden	s.21
5. Resultat och analys	s.22
5.1 Överväganden vid omedelbara omhändertaganden	s.22
5.1.1 <i>Beslutsfattandet</i>	s.22
5.1.2 <i>Bedömningens riktighet</i>	s.23
5.2 Hotbilden i anknytning till omedelbara omhändertaganden	s.24
5.2.1 <i>Starka känslor hos inblandade parter</i>	s.25
5.2.2 <i>Behovet av trygghet</i>	s.26
5.2.3 <i>Polishandräckning</i>	s.27
5.3 Socialarbetares strategier vid omedelbara omhändertaganden	s.27
5.3.1 <i>Arbetsgruppen</i>	s.28

5.3.2 Tydlighet	s.29
5.4 Maktutöandet i samband med omedelbara omhändertaganden	s.30
5.4.1 Makt som medel	s.30
5.4.2 Samarbete på ojämlika villkor	s.31
6. Avslutande diskussion	s.34
6.1 Återkoppling till resultaten	s.34
6.2 Teoretiska reflektioner	s.35
Referenslista	s.38
Bilaga 1. Information till deltagande	s.41
Bilaga 2. Intervjuguide	s.42
Bilaga 3. Respondenter	s.44

1. Inledning

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för barn och ungdomar vilka far illa på grund av brister i hemmiljön (Börjeson, 2010, s.126). Vid allvarliga brister i hemmiljön måste barn ibland placeras utanför det egna hemmet; i familjehem eller på institution. De allra flesta insatser i socialtjänstens regi sker i samförstånd med föräldrarna med stöd av Socialtjänstlagen, fortsättningsvis förkortad SoL. Cirka 2/3 av alla placeringar sker på frivillig väg (Socialstyrelsen, 2010, s.59).

I vissa fall saknas dock samtycke till den vård som erfordras, varmed vård kan beslutas mot föräldrars eller den unges egen vilja, enligt lagstiftningen ”Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga”, fortsättningsvis förkortad LVU. Varje år bereds cirka 2500 barn och ungdomar vård utanför det egna hemmet med stöd av LVU (Socialstyrelsen, 2010, s.59). När tvångsvård aktualiseras gällande yngre barn är det oftast på grund av att det föreligger brister i hemmiljön, vilket regleras i 2§LVU (Sundell et al, 2007). Många gånger inleds dessa processer med ett akut, omedelbart omhändertagande. Sammanlagt påbörjas årligen cirka 2000 omedelbara omhändertaganden varav ungefär hälften har sin grund enbart i brister i hemförhållandena (Socialstyrelsen, 2010, s.59).

Vid verkställandet av dessa omedelbara omhändertaganden uppstår ibland väldigt dramatiska situationer då föräldrar fräntas sina barn. Hur hanterar och förhåller sig socialarbetare till detta?

Då det beslut om omedelbart omhändertagande som fattats av myndigheterna står över föräldrarnas egen påverkan är makt ett närvarande fenomen. Maktförlust och frustration kan även vara en anledning för den enskilde att ta till hot eller våld (Menckel, 2000). Genom att försöka förstå dessa omedelbara omhändertaganden ur ett maktperspektiv, samt genom att använda mig av härrörande teoretiska begrepp är det möjligt att ge skeendet ytterligare en dimension.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur socialarbetare påverkas av och förhåller sig till omedelbara omhändertaganden, som verkställs på grund av brister i hemmiljön.

1.2 Frågeställningar

För att på ett mångfacetterat sätt kunna belysa och undersöka mitt syfte har jag formulerat följande frågeställningar:

- Vilka överväganden innefattar omedelbara omhändertaganden?
- Hur påverkas socialarbetare av den hotbild som kan uppstå vid omedelbara omhändertaganden?
- Vilka strategier använder sig socialarbetare av i samband med omedelbara omhändertaganden?
- Hur förhåller sig socialarbetare till maktutövandet vid omedelbara omhändertaganden?

1.3 Definitioner

När jag i texten talar om *omhändertaganden* syftar jag till alla placeringar i socialtjänstens regi vilka medför att en minderårig för en begränsad alternativt en längre tid kommer att placeras utanför hemmet.

Med *tvångsomhändertagande* avses alla former av tvångsplaceringar som görs med stöd av lagstiftningen LVU.

Med begreppet *omedelbart omhändertagande* syftas en akut insats enligt 6§LVU. Rekvisitet för denna tvångsinsats är att den minderårige sannolikt kommer att behöva beredas vård med stöd av tvångslagstiftningen LVU, samt att ingripandet med beaktande av situationens art inte kan avvaktas.

Den *sociala barnvården* kan definieras som ett begrepp som syftar på samhällliga, organiserade insatser för de barn, som enligt sin tid och landets definition, riskerar att fara illa (Lundström, 1996, s.11-12).

Jag har valt att genomgående tala om *föräldrar* gällande personer ansvariga för en minderårigs boende och fostran. Framförallt gällande lagstiftningsdelen är det dock viktigt att poängtera att det är rättsliga *vårdnadshavare* som åsyftas och inte nödvändigtvis de biologiska föräldrarna.

1.4 Avgränsning

Denna uppsats kommer enbart att beröra omedelbara omhändertaganden som verkställs på grund av brister i hemmiljön (2§LVU). Problematiseringen utgår från socialarbetares roll och upplevelser av omedelbara omhändertaganden rörande minderåriga vilka utsätts för någon form av omsorgssvikt i hemmet. Brister i hemmiljön utgör ensamt grunden till cirka 50% av alla de omedelbara omhändertaganden som årligen verkställs. Den unges eget beteende utgör grund för cirka 40% av omedelbara omhändertaganden och en kombination mellan dessa båda utgör resterande 10% (Socialstyrelsen, 2010, s.23). I den grupp som tvångsomhändertas på grund av brister i hemmiljön är majoriteten yngre barn vilka genom sin ringa ålder befinner sig i en starkare beroendeställning till sina föräldrar samtidigt som bristerna ofta är mer diffusa och svårare att för socialarbetare att tydliggöra (Claezon, 1987; Ponnert, 2007).

Anledningen till denna avgränsning är att jag föreställer mig dessa omedelbara omhändertaganden som mer dramatiska för samtliga; barn, föräldrar och socialarbetare. Fortsättningsvis kommer jag endast lagtekniskt att beröra den huvudgrupp, vars rekvisit regleras i 3§LVU. Dessa ingripanden innefattar de unga som aktualiserats för tvångsinsatser på grund av eget socialt nedbrytande beteende (Sundell et al, 2007).

2. Teoretiska utgångspunkter

Hur makt definieras varierar mellan olika skolor. Som utgångspunkt i den här uppsatsen har jag valt att använda mig av tankegångar vilka härstammar från den franske filosofen Michel Foucaults litterära verk. Enligt Foucault är makt relationell och ett fenomen som alltid existerar i socialt varande (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). Genom Foucault exemplifierades den inneboende komplexiteten i begreppet makt ytterligare, när han presenterade sina tankegångar kring hur *makt* kan användas som ett medel för att uppnå något positivt (Foucault, 1974). Detta innebar även ett avstamp från den traditionella bilden av makt som ett negativt laddat begrepp. I detta kapitel redogör jag även för teoretiska begrepp vilka härrör från ett maktperspektiv. För att konkretisera dessa begrepp för läsaren, kommer jag även att ge exempel på hur dessa kan gestalta sig inom socialt arbete.

2.1 Teoretiska begrepp

Det moderna samhället eftersträvar enligt Foucault kontroll och normalisering av sina medborgare och är därmed ett uttryck för *disciplinär makt*. För att utöva disciplin används olika tekniker, exempelvis slutna miljöer eller tidsbegränsningar, vilka avser att upprätthålla ett tvångssystem (Foucault, 1974). Begreppet disciplinär makt härstammar ursprungligen från tankar om fängelsets funktion. Samtidigt menar Foucault att dessa tekniker tenderar att appliceras även på andra samhällsfärer (ibid). Exempelvis finns tydliga paralleller med socialarbetares kontor där klienten inte har tillgång till samtliga utrymmen och heller inte tidsmässigt har möjlighet att utforma mötet utifrån sitt behov.

Mikromakt utövas av och mellan individer och utageras i konkreta situationer, vilket innefattar alltifrån symboliska gester, uttryck och manipulation till aktiv revolt (Asplund, 1987). Mikromakt kan även betecknas som en viss form av motstånd. Alla som befinner sig i en relation till någon besitter någon slags makt även om den i vissa fall kan ses som tämligen obetydlig (Börjesson & Rehn, 2009). Gemensamt för all slags mikromakt är dock att den är avsedd att underkuva (Asplund, 1987). Denna tanke återfinns även hos Foucault som menar att den disciplinära makten dominerande uppgift är att ”dressera” medborgarna och på så vis framgångsrikt men diskret ”framställa” individer vilka gagnar maktens syften (Foucault, 1974, s.171). Även här finns paralleller till maktutövandet i socialt arbete. Exempelvis genom det tolkningsföreträde gentemot föräldrar som socialarbetare besitter gällande utövandet av ”ett bra föräldraskap”. För att behålla sina barn tvingas föräldrar foga sig efter de ramar som

samhället och organisationen har satt upp. Socialarbetare och klient ingår i en kontext där klienten lämnar utelämnande information och tvingas förklara sig medan socialarbetaren inte lämnar sin professionella roll (Engelstad, 2006).

Makt genererar oundvikligen i *motstånd*, vilket kan utövas antingen passivt eller aktivt och är ibland som mest effektivt när det inte ger sig till känna (Franzén, 2005). I de samspel där parterna är överens om sina roller och har utarbetat gemensamma mål osynliggörs makten. Problemen uppstår istället när åsikterna går isär och en strid mellan parterna uppstår kring hur det fortsatta spelet skall se ut. I dessa fall framträder både makten och motståndet tydligt (Svensson et al, 2008). Begreppet motstånd är perspektivberoende, även den grupp som ses som underordnad en annan grupp har en viss möjlighet att agera och påverka dem som befinner sig i en maktposition. (Börjesson & Rehn, 2009). Exempelvis kan hot och våld betraktas som en demonstration av aktivt motstånd. Genom sitt agerande kan föräldrarna få socialarbetarna att känna olust och oro. Tidigare erfarenheter av hot kanske påverkar socialarbetaren på så vis att det i framtiden dröjer längre innan ett beslut fattas om exempelvis ett omedelbart omhändertagande oavsett om föräldrarna faktiskt skulle vara kapabla att fullfölja sina hotelser.

I den professionella hjälparollen existerar en *inbyggd dualism*, vilket innebär att socialarbetaren innehar både en hjälparoll och en kontrollfunktion gentemot den hjälpsökande (Skau, 2003; Socialstyrelsen 2006). I mötet mellan klient och hjälpare finns alltid en maktaspekt närvarande eftersom den är ouplöslig från hjälporganisationen. Maktpositionen är dock inte alltid lika påtaglig och kan framträda på olika vis (Skau, 2003). Exempelvis kan socialarbetare vilka arbetar med utredningar fylla en stödjande funktion för föräldrarna samtidigt som socialarbetaren genom sitt uppdrag skall försäkra sig om att barnet lever under tillräckligt goda hemförhållanden.

Socialt arbete är baserat på en välvilja både för samhället och för den enskildes bästa. Makt som existerar i de relationer som skapas inom socialt arbete benämns därför ibland som *vårdande makt* (Svensson, 2001). Syftet med vårdande makt är att uppnå förbättrade livsvillkor för den enskilde och tar sin utgångspunkt i att den som ger vården, i det här fallet socialarbetaren, vet bäst (ibid). Detta motiveras med att socialarbetaren är den som förfogar över resurserna, definierar olika problemområden och därmed kan avgöra vad som är bra eller ej (Svensson et al, 2008).

3. Orientering av kunskapsläget

För att kunna tillägna mig kunskap om den tidigare forskning som finns inom området har jag valt att huvudsakligen koncentrera mig kring böcker och vetenskapliga artiklar med sökord som: *socialtjänst, tvångsvård, makt, handlingsutrymme, tvångsomhändertaganden, etiska dilemman inom socialt arbete* samt dessa ords motsvarighet på engelska. Med dessa sökord anser jag att jag lyckats täcka upp en stor del av tänkbart relevant material. Även en del av de referenslistor bland de böcker jag funnit i traditionella sökningar har i vissa fall lett vidare till annan intressant läsning. Gällande vetenskapliga artiklar har jag huvudsakligen använt mig av ”LibHub” vilket är Lunds Universitets artikelportal. Avseende litteratur har jag huvudsakligen använt mig av bibliotekskatalogerna ”Lovisa”, ”Malin” samt ”Libris”. Dessutom har jag använt mig av avhandlingar vilka berör mitt ämnesområde.

3.1 Bakgrund

I Sverige har den sociala barnvården två överordnade mål; dels att utreda huruvida barn och ungdomar lever under acceptabla uppväxtvillkor, dels att vid behov träda in och stödja barn och familjer (Sundell et al, 2007). I västvärlden är relativt vaga formuleringar kännetecknande för lagstiftningen, vilket öppnar för olika tolkningar. Socialarbetare har därmed ett stort ansvar gällande gränsdragningen av minimikravet för vad som är acceptabla levnadsvillkor (Andersson, 2000).

Den 1 januari 1982 genomfördes socialtjänstreformen, vilket innebar att ett nytt komplex av rättsregler trädde i kraft. Stommen i denna reform utgjordes av Socialtjänstlagen. SoL reglerar de insatser som sker i samråd med föräldrar och den unge. Dessa insatser skall göras med hänsyn till familjens och den enskildes situation. I de fall frivillig vård ej kan beredas är SoL ej tillämplig (Socialstyrelsen, 2010). Föreligger det missförhållanden vilka innebär en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling, kan det dock bli nödvändigt för socialarbetare att använda sig av tvångslagstiftning för att trygga den unges säkerhet (Sundell et al, 2007). Vid tvångsinsatser blir det särskilt komplicerat att upprätthålla ambitionen av att samarbeta med familjen (Andersson, 2000). Trots detta är en viss delaktighet möjlig även ifråga omedelbara omhändertaganden av barn. Genom att socialarbetaren lyssnar, agerar respektfullt och är tydlig mot föräldrarna möjliggörs en framtida arbetsallians (Calder, 1995; Claezon, 2004).

3.2 Lagstiftning

Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, utvecklades som kompletterande skyddslag till SoL, i de fall man behövde använda sig av tvångslagstiftning antingen som skydd eller som medel för att kunna förhindra en ogynnsam utveckling hos den unge. För att denna lagstiftning skall vara tillämplig måste tre förutsättningar uppfyllas; det skall föreligga ett missförhållande som innebär en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Detta missförhållande skall härledas antingen till brister i hemförhållandet eller till den unges eget beteende. Dessutom skall det föreligga ett hinder till att vård ges på frivillig väg (Socialstyrelsen, 1997).

3.2.1 Inledande bestämmelse

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3§ föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande. Den unge skall få relevant information och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad (1§ 1-2, 5-6st. LVU).

För att LVU skall vara tillämplig är brist på samtycke ett rekvisit. Gällande yngre barn, de under 15 år, efterfrågas endast vårdnadshavares samtycke. De ungdomar som har fyllt 15 år kan motsätta sig vård och aktualisera användandet av tvångsåtgärder även om vårdnadshavare samtycker till insatser. I paragrafen stadgas även att vården skall utformas efter vad som är bäst för den unge och att hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av ålder och mognad, exempelvis gällande beaktande av åsikter kring hur vården bör bedrivas (Socialstyrelsen, 1997).

I lagstiftningen omtalas två målgrupper. Den målgrupp som löper en påtaglig risk att fara illa på grund av förhållanden i hemmet (2§LVU) samt den målgrupp som på grund av sitt eget beteende löper en påtaglig risk att fara illa (3§LVU). De insatser som görs med stöd av LVU kan fortgå maximalt till den dag den unge fyller 18 år om vården initierades på grund av brister i hemmiljön. En försvårande omständighet gällande yngre barn är deras begränsade förmåga att berätta om sina levnadsförhållanden (Fridh & Norman, 2001). Yngre barn har också mer otydliga symptom vilket skulle kunna ses som en förklaring till att de tvångsinsatser som verkställs på grund av brister i hemmiljön i något större utsträckning avslås i förvaltningsrätten (Mattsson, 2002).

3.2.2 *Brister i hemmiljön*

Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas (2§LVU).

Formuleringen av 2§LVU inbjuder till tolkningsfrihet hos socialarbetaren (Sundell et al, 2007). Socialnämnden måste kunna påvisa att det föreligger en påtaglig risk att den unges hälsa eller utveckling skadas genom sina hemförhållanden. En övergående eller mindre betydande risk är alltså inte tillräckligt för att tvångsvård skall kunna tillämpas. Detta ställer stora krav hos beslutsfattare på kunskap om barn och ungdomars behov och utveckling. När man i paragrafen talar om hälsa syftas till både fysisk och psykisk hälsa. Gällande utveckling tas emotionell, intellektuell och social utveckling i beaktande (Socialstyrelsen, 1997). Missförhållanden i hemmet kan exempelvis utgöras av psykiskt eller fysiskt våld, kränkningar, sexuella övergrepp eller försummelse av barnets grundläggande behov (Sundell et al, 2007).

3.2.3 *Omedelbara omhändertaganden*

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag och rättsens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde. När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge omedelbart skall omhändertas (6§LVU).

När ett ingripande från socialnämndens sida bedöms som så akut att det inte kan invänta domstolens beslut har nämnden rätt att fatta beslut om ett omedelbart omhändertagande av den unge. Möjligheten att ingripa med ett omedelbart omhändertagande ges endast under särskilda omständigheter. Två förutsättningar måste båda uppfyllas; det första rekvisitet är det måste vara sannolikt att den unge kommer att behöva beredas vård med stöd av LVU. Det andra rekvisitet är något av tre följande; att det föreligger ett akut vårdbehov, omedelbart omhändertagande på grund av utredningsskäl eller att vidare åtgärder hindras. Ett akut vårdbehov anses exempelvis föreligga vid allvarliga brister i hemmiljön främst gällande yngre barn eller när vårdnadshavare har avlidit. Omedelbara omhändertaganden på grund av utredningsskäl kan exempelvis aktualiseras då utredare hindras från att träffa den unge. Att vidare åtgärder hindras innebär att nämnden befarar att ett beslut som fattats med stöd av LVU inte kommer att kunna verkställas, exempelvis att vårdnadshavare planerar att sända sitt barn utomlands. (Socialstyrelsen, 1997). Beslut om omedelbara omhändertagande skall anmälas vid socialnämndens nästa sammanträde och underställas förvaltningsrätten senast en

vecka efter verkställandet. Om det omedelbara omhändertagandet fastställs av förvaltningsrätten skall socialnämnden inkomma med en skriftlig ansökan om vård senast inom fyra veckor. Finns det inte längre skäl för ett omedelbart omhändertagande skall socialnämnden snarast fatta beslut om att det skall upphöra (6-9§§LVU).

3.2.4 Övriga bestämmelser

Arbetet med barnavårdsärenden innebär att socialarbetarna genomför en utredning kring den unges levnadssituation. När utredningen färdigställts föreslår de socialarbetare som genomfört utredningen de insatser som de finner behövliga till socialnämnden, vilken är politiskt sammansatt (Socialstyrelsen, 2006). Då socialnämnden godkänt föreslagna insatser är förvaltningsrätten rättslig instans. Som beslutsunderlag i förvaltningsrätten återfinns socialarbetarnas skriftliga utredning, dessutom hålls muntliga förhandlingar. I lagstiftningen regleras även att vården skall omprövas av socialnämnden var sjätte månad. (Se 4,13§§LVU). Målsättningen för LVU är dock att lagen skall betraktas som en tidsbegränsad insats, som med olika stödinsatser så småningom skall resultera i att den unge kan återvända hem (Socialstyrelsen, 1997). Under vård med stöd av LVU kvarstår den rättsliga vårdsnaden hos vårdnadshavare. Däremot övertar socialnämnden eller personer vilka uppdragits vården, bestämmanderätten av den unge (11§ fjärde stycket LVU).

På begäran skall polishandräckning vara behjälpligt för tjänstemän för att kunna säkerställa deras personliga säkerhet. Polis har lagstadgad befogenhet att ingripa med våld för att kunna utföra tjänsteåtgärder i samband med hot eller våld, vilket kan bli fallet i samband med omedelbara omhändertaganden eller andra insatser med stöd av LVU. (Se 43§ LVU; 3,12§§ Polislagen; Socialstyrelsen 1997).

3.3 Tidigare forskning

I detta avsnitt har jag koncentrerat mig på tidigare forskning vilken tar sin utgångspunkt i olika aspekter av tvångsvårdspraktiken. Dessutom redogör jag för oro och rädslor som av olika anledningar kan aktualiseras hos socialarbetare i samband med tvångsvård. Detta eftersom jag anser att det i hög grad påverkar socialarbetares förhållningssätt vid omedelbara omhändertaganden, vilka ofta innebär inledningsfasen i tvångsvård.

3.3.1 Tvångsvårdspraktiken

Att fatta beslut kring när tvångsvård är tillämpligt eller ej är sannolikt ett av de mest krävande beslut som en socialarbetare kan tvingas göra. Flertalet forskare framhåller dessutom att lagstiftningen inte ger tydliga riktlinjer gällande vilka omständigheter som bör resultera i tvångsvård (Claezon 1987; Håkansson & Stavne 1983; Nordlander, 2006). Claezon och Larsson (1985) undersökte i en kvalitativ studie socialarbeters avvägningar vid val av insatser och interventioner. Vid beslutsfattandet kan socialarbetare inta antingen ett aktivt eller passivt förhållningssätt, vilket tydligt avspeglar sig i resultatet (ibid). Det aktiva förhållningssättet innebär att socialarbetaren har en vilja att fatta beslut och att engagera sig samt upplever att det finns möjligheter att påverka skeendet. Socialarbetare med ett passivt förhållningssätt tenderade att vänta tills något akut inträffade och upplevde sig inte ha någon möjlighet att påverka händelseförloppet. Den huvudsakliga anledningen till att socialarbetare intar ett passivt förhållningssätt förklaras i studien med känslor av upplevd maktlöshet och visade sig främst genom distansering. (ibid).

I en annan kvalitativ studie undersökte forskare socialarbeters överväganden kring aktualiserandet av tvångsvård. I resultatet påvisades att hanterandet av omhändertaganden intar en central roll i hur socialarbetare upplever sitt arbete. Det visade sig svårt att leva upp till objektivitet i handläggningen och samtidigt känna inlevelse för familjen som var föremål för utredningen. I studien framkom även att socialarbetare såg användandet av tvångsvård som ett misslyckande och var därmed ett alternativ som man försökte undvika, såvida socialarbetaren inte var personligen övertygad om att barnets utveckling var i fara utan dessa insatser (Håkansson & Stavne, 1983, s. 14-17).

Ponnert (2007) undersöker i sin avhandling hur socialarbeters perspektiv avspeglar sig i det praktiska utförandet av tvångsvård gällande barn och unga genom att använda sig av kvalitativa forskningsmetoder. Även här pekar resultaten på att socialarbetare ser användandet av tvångsinsatser som ett misslyckande och något som man försöker undvika in i det längsta. Dels påvisades en ovilja hos socialarbete att utsätta barn för traumatiska separationer, dels ansågs det bättre för det framtida samarbetet med föräldrarna varmed det lades mycket energi på motivationsarbete. Därmed ges föräldrar till barn vilka utreds på grund av brister i hemmiljön större möjligheter till motmakt. Resultaten visar även att det vid initierandet av tvångsåtgärder ofta inträffar något som gör att socialarbetaren upplever sig tvingad att agera, oavsett om det funnits ett längre eller kortare engagemang från socialtjänstens sida (ibid).

Vikten av att uppmuntra ett konstruktivt framtida samarbete mellan socialarbetare och föräldrar betonas av flera forskare. I Claezons (2004) kvalitativa studie beskrivs samarbetet och arbetsalliansen med föräldrarna som något oerhört betydelsefullt för utvecklingen av positiva förändringar hos den unge. Initialt påverkar dessutom föräldrarnas samarbetsförmåga socialarbetarens bedömning av hur allvarlig situationen är (Claezon, 2004; Sundell & Egelund, 2007). Upplevelsen av tvångsinsatser är väldigt individuell mellan olika socialarbetare. Det faktum att tvång varit inblandat kan varaktigt förändra kontakten mellan socialarbetare och föräldrar och försvåra samarbete i framtiden (Svensson et al, 2008).

Tvångsvårdspraktiken blir komplicerad för de involverade aktörerna eftersom de kan ha motstridiga intressen (Ponnert, 2007). För att finna stöd i yrkesutövandet i en profession med diffusa gränser och oklara ansvarsområden ges arbetsgruppen stor betydelse. Berättandet om olika ärenden har en tydliggörande funktion för socialarbetaren själv samtidigt som kollegiala relationer bidrar med meningsfullhet i arbetssituationen (Pithouse, 1998; Stalker et al, 2007). Därigenom uppstår en sorts motöverföring av svårhanterliga känslor till gruppen, vilket ger den enskilde bättre möjligheter att handskas med sina farhågor (Agass, 2000). Att ventilera sina känslor inom arbetsgruppen eller under professionell handledning kan hjälpa socialarbetare att hantera oro och ha en bearbetande effekt (Agass, 2000; Smith, 2007 s. 332-334). Dessutom har arbetsgruppen en rådgörande funktion för socialarbetare, vilket hjälper dem att förankra sina konklusioner (Pithouse, 1998; Stalker et al, 2007).

Vid föreliggande misstanke om brister i hemförhållandena gällande yngre barn verkar det särskilt besvärligt för socialarbetare att identifiera och bedöma riskfaktorer. Detta hanterade socialarbetarna i Håkansson och Stavnes (1983) studie genom att söka efter information som kunde bekräfta deras egen personliga övertygelse om hur det egentligen låg till. Liknande resultat framkom i ytterligare en svensk, kvalitativ studie, där resultaten visade att socialarbetare först bestämde sig för ett omhändertagande och sedan utförde en utredning inriktad på att motivera den tänkta interventionen (Claezon & Larsson, 1985, s34).

3.3.2 Ambivalenta känslor i samband med tvångsvård

Brittiska studier konstaterar att det är vanligt att socialarbetare har erfarenheter av hot i samband med omhändertaganden som rör små barn, dock är fullföljt fysiskt våld relativt ovanligt (Littlechild, 2005; Smith 2007). I en brittisk, kvalitativ studie undersökte man sextio socialarbeters arbetsrelaterade upplevelser av rädsla och stress; i vilka situationer de uppstod

och hur de hanterade sina erfarenheter. Resultaten visar att det finns flertalet fenomen vilka tenderar att generera i oro och känslor av osäkerhet hos socialarbetare i samband med tvångsvård. Klienters hot om våld kan generera i fysiska stressreaktioner hos socialarbetare, vilka kan leda till mer allvarlig fysisk skada än faktiska slag (Smith 2007). I själva verket riskerar de känslor som hoten kan ge upphov till att påverka socialarbeters hälsa och livsföring, samt underminera socialarbeters vilja att fortsätta med sitt arbete (ibid). Påverkan har dessutom visat sig lika påtaglig oavsett om det ibland råder tvivel kring huruvida klienterna verkligen skulle vara kapabla att sätta sina hot i verket. Hoten kan ändå trigga igång en katastrofreaktion och därmed generera i reella konsekvenser för den drabbade (ibid).

Liknande resultat framkom i en annan europeisk, kvalitativ studie där man undersökte socialarbeters erfarenheter av våld, dels genom ett frågeformulär dels genom intervjuer. Respondenterna i studien utgjordes av brittiska socialarbetare vilka arbetade med social barnavård, samt en mindre jämförelsegrupp av finska socialarbetare med motsvarande arbetsuppgifter (Littlechild, 2005). Att hot visat sig kunna orsaka långtgående konsekvenser ställer krav på arbetsgivarnivå, då socialarbetare kan uppleva fruktan och traumatiseras i en situation vilken fortsättningsvis kan generera i rädsla utan en konkret anledning. Därigenom blir denna typ av indirekt våld också den mest problematiska att handskas med, både på individ- och organisationsnivå (ibid). Samtidigt visar en tidigare studie utförd av Littlechild (2003) att mödrar under svår stress vilka riskerar att få sina barn omhändertagna av sociala myndigheter tenderar att ta till den här typen av muntligt våld. I Sverige skall polishandräkning vara tillgängligt vid förfrågan från socialtjänsten i samband med tvångsomhändertaganden av barn (43§LVU; 3, 12§§ Polislagen). Samtidigt beskrivs verkställandet av omedelbara omhändertaganden av små barn som det känslomässigt mest problematiska att härbärgera, både för polis och för socialarbetare (Claezon, 1987; Johnsson & Svensson, 2006).

Socialarbetare uttryckte oro för hur deras ängslan kring sin egen säkerhet indirekt kom att påverka barnen, exempelvis genom vilka interventioner som till slut valdes som de mest lämpliga (Littlechild, 2005). Även rädsla för repressalier på grund av otillräckligt beslutsunderlag har i studier visat sig vara en källa till oro bland socialarbetare (Littlechild, 2005; Ponnert 2007; Smith, 2007). Detta förklaras dels med en osäkerhet kring hur medarbetare och chefer kan komma att bedöma den enskilde socialarbeters arbetsinsats, dels genom påverkan av självuppfattningen (Littlechild, 2005). Hos socialarbetare har detta

faktiskt visat sig kunna framkalla stressreaktioner liknande dem som uppkommer under hot om fysiskt våld från klienter. Tanken på att på detta vis bli utsatt för kritisk granskning resulterade i en extrem rädsla vilket bottnade i att socialarbetaren i andras ögon skulle ses som fullkomligt misslyckad (Smith, 2007). Förutom en negativ påverkan på hälsan kan emotionell utmattning hos socialarbetare som arbetar med barnavård leda till sämre insatser för klienterna. Det har även visat sig centralt för socialarbetares välbefinnande och trivsel på arbetet huruvida socialarbetaren upplever att det arbete som utförs i barnavårdsärenden är meningsfullt (Stalker et al, 2007, s.189).

4. Studiens upplägg och genomförande

För att få en bra metodologisk grund har jag huvudsakligen använt mig av Steinar Kvaales och Svend Brinkmanns bok från 2009; *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Denna bok har jag ansett lämplig då den tar upp kvalitativ forskning, forskningsintervjuernas process samt bearbetning av intervjuer som empiriskt material. Jag har även använt mig av Bill Gillhams bok från 2007, *Forskningsintervjun – tekniker och genomförande*, då den utvecklar utformning, bearbetning och analys av forskningsintervjuer ytterligare.

4.1 Metod

Kvalitativ forskning är tolkande, induktiv och betraktar människan som en helhet istället för en variabel (Levin, 2008). Då jag är intresserad av socialarbetares egna upplevelser och förhållningssätt till omedelbara omhändertaganden, anser jag att en metod som lämnar stor frihet till eget berättande är lämplig. Intervjuer är att föredra när man vill beskriva människors upplevelser samt klargöra och vidareutveckla individers subjektiva perspektiv på sin omgivning (Kvale & Brinkmann, 2009; May, 2009).

Med utgångspunkt från mitt syfte finner jag att det metodval som passar denna undersökning bäst är kvalitativa, semistrukturerade intervjuer. Detta metodval innebär att det ges möjlighet att ställa standardiserade frågor utifrån uppsatsens frågeställningar, vilket underlättar komparativa moment i analysen. Samtidigt lämnas det utrymme för fördjupande följdfrågor vilket möjliggör intressanta resonemang utöver frågeställningarna (May, 2009). En väl förberedd intervju har större möjligheter att producera kunskap med mer kvalitet. Även bearbetningen av det samlade materialet ges ökade förutsättningar till att kunna frambringa nya och intressanta vetenskapliga frågeställningar (Kvale & Brinkmann, 2009).

4.2 Urval

Antalet nödvändiga intervjupersoner styrs av studiens syfte (Kvale & Brinkmann, 2009). För att kunna uppnå ett bra resultat med intervjuer som forskningsmetod bör respondenterna uppfylla åtminstone tre kriterier; tillgänglighet, kognition samt motivation. Först och främst bör kravet för *tillgänglighet* uppfyllas, alltså att respondenten har kunskap och tillgång till den information som intervjupersonen är intresserad av och vill forska kring. (May, 2009).

Eftersom syftet med tillhörande frågeställningar är så starkt knutet till socialarbetares roll och upplevelser av omedelbara omhändertaganden faller det sig naturligt att koncentrera urvalet av respondenter kring socialarbetare med bred erfarenhet av detta. Som kriterium för bred erfarenhet har jag ansett det lämpligt att respondenten har arbetat åtminstone tio år med social barnvård för att på ett mer tillförlitligt sätt kunna beröra de frågeställningar som behandlas i den här uppsatsen. Det är också tänkbart att man som socialarbetare med så mångårig erfarenhet bakom sig, besitter värdefull kunskap kring de upplevelser, kontextuella omständigheter, känslor och andra fenomen som kan tänkas uppkomma i samband med en så laddad situation som ett omedelbart omhändertagande.

Vidare har jag ansett att fyra olika respondenter bör vara ett lämpligt antal för att det empiriska materialet skall bli så fylligt som möjligt samtidigt som en tillfredställande bearbetning kan ske av det empiriska materialet inom tidsramen för arbetet. En brist med att gå på djupet, är att det i det här fallet liksom i många andra, sker till bekostnad av bredd, det vill säga antalet respondenter. Dock har jag genom mitt urval av respondenter sett till bred erfarenhet och menar på så vis att redogörelsen för mina respondenters upplevelser i kombination med litteraturstudier av ämnet, sammantaget skall kunna ge en rättvisande bild av hur man som socialarbetare kan tänkas påverkas av och förhålla sig till omedelbara omhändertaganden som verkställs på grund av brister i hemmiljön. Dessutom bör man ha i åtanke att fler antal respondenter inte alltid genererar i mer vetenskaplig kunskap (Kvale & Brinkmann, 2009).

Även geografisk spridning har jag tagit i beaktande och därför valt att genomföra mina fyra intervjuer med fyra socialarbetare med erfarenheter från skilda och mindre kommuner i södra Sverige. Storleks- och invånarantalsmässigt är kommunerna fullt jämförbara med varandra. Detta val har jag gjort då jag menar att populationen i dessa kommuner i större utsträckning kan tänkas ha jämförbar karaktäristika.

Det andra kravet för att uppnå ett bra resultat med intervjuer som forskningsmetod är *kognition*, respondenten måste förstå vad som förväntas av mötet och vad som krävs för att mötet skall få det innehåll som det förväntas ha, detta krav uppfylls genom muntlig och skriftlig information vilket även behandlas vidare under etiska överväganden. Det tredje kravet är *motivation*, då en framgångsrik intervju till stor del utgörs av samarbete mellan intervjupersonen och respondenten, är det viktigt att respondenten upplever att deras delaktighet och svar är väsentliga för den forskning som bedrivs (May, 2009).

I kontakten med respondenter har jag haft hjälp av en bekant vilken är utbildad socionom. Denna person har även deltagit i det empiriska materialet. Genom denna respondent har ytterligare kontakter förmedlats, vilka varit intresserade av att delta i denna studie. Jag är medveten om att detta har påverkat mitt urval men anser ändå att den breda erfarenhet som samtliga respondenter besitter, kompenserar för detta (Se bilaga 3).

4.3 Förförståelse

Inför uppsatsskrivandet hade jag en föreställning om att det skulle vara relativt vanligt att socialarbetare utsattes för hot eller våld i samband med verkställande av omedelbara omhändertaganden. Ursprungligen tänkte jag mig därför att tyngdpunkten av uppsatsens resultat och analys skulle läggas på detta tema. Det visade sig dock i insamlingen av det empiriska materialet att så inte var fallet. I slutprodukten har det istället lagts ungefär lika stor vikt vid de fyra frågeställningar som jag valt att utgå från när jag undersökt uppsatsens syfte. En begränsning med kvalitativa forskningsmetoder är att det i större mån ger utrymme för tolkningar hos forskaren, vilket kan böttna i intervjuarens egen förförståelse. En önskan om att uppnå ett visst resultat kan ibland inverka på tolkningen av datainsamlingen. Det finns dessutom en risk för indirekt påverkan av respondenten genom intervjuarens beteende under intervjun (May, 2009). Detta är något man aktivt bör förhålla sig till för att på så vis kunna motverka att så sker, något jag uppfyllt genom att vara flexibel och snabbt anpassa mig till det för mig oväntade empiriska utfallet.

4.4 Guide för intervjuundersökningar

Under studien har jag använt mig av en lineär guide, tillämplig för utvecklingsprocessen av intervjuundersökningar, vilken är lämplig för nybörjare som saknar bred erfarenhet av forskningsarbete (Kvale & Brinkmann, 2009 s.118). Guiden är indelad i sju stadier och betonar i tur och ordning; tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, verifiering samt rapportering. *Tematisering* innebär är undersökningens syfte och frågeställningar formuleras innan intervjuerna påbörjar. Med *planering* menas att upplägget av studien bör göras utifrån vilken kunskap som eftersträvas samt vilka etiska svårigheter som kan uppstå i och med undersökningen. *Intervjuerna* skall göras enligt en intervjuguide med utgångspunkt från den eftersökta kunskapen och med ett reflekterande synsätt. *Utskrift* innebär tillvägagångssättet för hur intervjumaterialet skall förberedas för analys. Med *analys* menas att undersökningens ämnesområde och syftet med studien skall styra vilka analysmetoder som är tillämpliga för

materialet. *Verifiering* klargör resultatens validitet, reliabilitet samt generaliserbarhet. Slutligen så sker själva *rapporteringen*, vilken innebär att resultaten skall presenteras i en vetenskaplig form vilken uppfyller kriterier för en genomarbetad produkt. De metodologiska val som görs på respektive stadium får konsekvenser som både vidgar och hämmar de tillgängliga alternativen för nästa stadium (Kvale & Brinkmann, 2009).

Fördelen med denna guide har varit att det gett mig ett verktyg att hantera och förhålla mig till praktiska problem som uppstått under projektets gång, samtidigt som det gjort det lättare att hålla fast vid den ursprungliga målsättningen. Nackdelen har varit en minskad flexibilitet i forskningsprocessen.

4.5 Genomförandet

Samtliga intervjuer har genomförts via telefon. Detta har delvis varit ett val som gjorts av praktiska anledningar, bland annat tidsbrist. Telefonintervjuer är reaktiva och därför den mest fördelaktiga tekniken jämfört med andra distansmetoder. Nackdelen är att forskaren inte ges möjligheten att se respondenten och därför inte kan avläsa ickeverbala signaler, exempelvis kroppsspråk (Gillham, 2008). Som förberedelse för respondenterna har jag i god tid inför intervjuens utförande mailat ut ett PM ”Information för deltagande” (Bilaga 1).

I samtliga fall har bandspelare tillåtits av respondenterna, följaktligen har allt material spelats in och sedermera transkriberats ordagrant. Fördelen med bandinspelning under intervjusituationen är att intervjuaren ges möjlighet att koncentrera sig på annat än att enbart föra minnesanteckningar, exempelvis studera respondentens tonfall. (May, 2009).

Fördelen med halvstrukturerade intervjuer är balansen mellan öppenhet och struktur, det finns en flexibilitet samtidigt som strukturen genererar i god data. Halvstrukturerade intervjuer är också en metod vilken medför en större möjlighet till nya upptäckter samtidigt som den är lämplig till analys utifrån likheter (Gillham, 2008). Samma öppna frågor, har ställts till samtliga respondenter. I vissa fall har jag använt mig av de tillhörande stödorden, i andra fall har jag inte behövt göra det, eftersom respondenten redan svarat uttömmande på frågan.

Förberedelsefasen är avgörande för kvalitén av den kunskap som produceras under intervjufasen (Kvale & Brinkmann, 2009). Som förberedelse inför utarbetandet av intervjuguiden (Bilaga 2) utarbetade jag inledningsvis ett intervjufokus, vilket har stark anknytning till mina frågeställningar. Jag har även organiserat frågornas ordningsföljd på ett

sådant vis att nästföljande fråga kan ses som en naturlig övergång från föregående fråga, utan att för den skull ha intervjufrågor som överlappar varandra. Detta är ett medvetet val vilket är produktivt för forskaren eftersom det är motiverande för respondenten (Gillham, 2008).

För att kontrollera kvalitén genom en testintervju skall man använda sig av respondenter med motsvarande karaktäristika som den avsedda forskningsgruppen (Gillham, 2008). För att försäkra mig om att mina intervjufrågor skulle vara välfungerande i intervjusituationen och kunna generera i användbart forskningsmaterial bestämde jag mig för att genomföra en testintervju med en socionom som finns i min bekantskapskrets. Den feedback som testintervjun genererade i ledde till att en fråga omformulerades, en fråga ströks samt att ordningsföljden ändrades genom att två frågor böt plats med varandra.

4.5.1 Empiri och analys

Transkribering är oerhört tidskrävande (May, 2009). Ändå har jag sett till andra fördelar med detta metodval, exempelvis har jag funnit materialet lättare att överblicka. Gällande analysen så har transkribering underlättat för komparativa jämförelser mellan respondenternas respektive svar på en del frågor, vilket varit positivt för bearbetningen av materialet. Kvale och Brinkmann (2009) menar att forskaren skall ange i rapporten hur utskriften av intervjuerna har gjorts. Själv har jag valt att transkribera intervjuerna ordagrant, pauser har skrivits ut som tre efterföljande punkter. Däremot har jag valt att inte skrivit ut harklingar, tonlägen eller liknande eftersom jag ansett att det minskat läsvänligheten och därigenom påverkat utskriften i en negativ riktning.

I kodningen av det empiriska materialet har jag tematiskt utgått från de frågeställningar som ligger till grund för den här undersökningen. Utifrån respektive fyra teman har jag sedan skapat två eller tre underteman, vilka jag anser presenterar intressanta resultat för studiens syfte samt lämpar sig för djupare analys. Tillvägagångssättet resulterade i sammanlagt nio underteman. Transkriberingarna har sedan kodats utifrån dessa med hjälp av färgpennor. En del av empirin visade sig stämma in under mer än ett tema och har då redovisats under den rubrik där jag fann den mest lämplig. Varje tema redovisas i resultatdelen utifrån frågeställningar (huvudtema) samt genom underrubriker (underteman). För att understryka min koppling till mina teoretiska utgångspunkter använder jag mig av centrala teoretiska begrepp vilka ger min analys ytterligare en dimension.

4.6 Etiska överväganden

Då min avsikt varit att genomföra en undersökning där utsatta grupper innefattas, det vill säga minderåriga samt deras föräldrar med bristande omsorgsförmåga, är det av stor vikt att föra ett etiskt resonemang kring hur sådan forskning bör bedrivas (Andersson & Swärd, 2008).

Samtliga respondenter är i denna uppsats avidentifierade. Vid information som skulle kunna leda till att en enskild individ skulle kunna identifieras, har ovidkommande detaljer förändrats för att minska risken av igenkännande bland utomstående. Det finns i denna uppsats inte någon vinning med att låta informanterna förekomma vid namn. Således bör denna information uteslutas i enlighet med forskningsetiska rådets riktlinjer (Vetenskapsrådet, 2011). Även om denna uppsats berör mycket privata delar av somliga individers livshistoria anser jag att ett samtycke från berörda klienter inte är etiskt tvunget då syftet är att undersöka socialarbetares upplevelser och hur dessa förhåller sig till den hotbild som kan finnas närvarande i samband med omedelbara omhändertaganden. Den bild som förmedlas av mina respondenter behöver med andra ord inte skildra objektiva fakta utan kan snarare ses som subjektiva tolkningar av laddade situationer, vilket också läsaren ges information om.

Inför intervjuerna har respondenterna fått muntlig och skriftlig information om syftet kring uppsatsarbetet. Under arbetets gång har respondenterna getts möjlighet att läsa igenom både utskriften av sin intervju samt den slutliga texten vilken berör deras medverkan.

Respondenterna informerades även kring att de när som helst har möjlighet att välja att inte medverka i den färdiga produkten och att de när som helst kan välja att avbryta under processens gång. Materialet kommer heller inte att användas för något annat syfte än vad som presenterats och godkänts av den enskilde respondenten. Det har även getts information kring att den färdiga produkten kommer att publiceras på LUP (Se bilaga 1).

5. Resultat och analys

I detta kapitel sammanställs studiens resultat under fyra teman vilka följer frågeställningarna; *överbäganden vid omedelbara omhändertaganden, hotbilden i anknytning till omedelbara omhändertaganden, socialarbetares strategier vid omedelbara omhändertaganden samt maktutövandet i samband med omedelbara omhändertaganden*. Respektive tema innehåller även en integrerad analys.

5.1 Överbäganden vid omedelbara omhändertaganden

Gällande omedelbara omhändertaganden är det svårt att beskriva ett standardförfarande eftersom omständigheterna är unika i varje ärende. Beslutsfattande och bedömning är dock exempel på överbäganden som alltid föregår ett omedelbart omhändertagande.

5.1.1 Beslutsfattandet

Själva beslutsfattandet kring att ett omedelbart omhändertagande skall verkställas beskrivs både i litteratur och bland mina respondenter med ambivalenta känslor. En viss emotionell identifiering med föräldrarna och en känsla av ensamhet i beslutsprocessen gör beslutsfattandet ångestfyllt. Ett ifrågasättande av riktigheten i beslutet återkommer bland mina respondenter och finner också stöd i litteratur (Håkansson & Stavne, 1983).

Det måste jag säga, att jag har alltid ifrågasatt riktigheten efteråt. "Har jag verkligen gjort allt i min makt för att förhindra det här" och det är väl friskt att man ifrågasätter ett sådant myndighetsutövande, på det sättet. Men jag har väl aldrig... Ifrågasatt så att jag tänkt att jag har ångrat utan jag har mer ifrågasatt för att utvecklas och för att bli bättre (Rebecca).

Ett omedelbart omhändertagande kan aktualiseras av många olika skäl. Utifrån sin profession och kompetens ser dock socialarbetare en anledning till ett akut ingripande som en nödvändighet.

Oftast var det ju så att informationen inte kom så att det passade med ett socialnämndssammanträde utan att socialsekreterarna drog ärendet för mig då som IFO-chef. "Idag finns det grund för ett omedelbart omhändertagande". Många gånger på grund av en akut situation, till exempel; mamman är amfetaminpåverkad...Den absoluta merparten av omhändertaganden var omedelbara omhändertaganden i ett pågående ärende (Stefan).

Utifrån tidigare forskning har jag funnit olika tänkbara förklaringar till att dessa akuta situationer uppstår. En förklaring kan vara att socialarbetare av rädsla för att misskrediteras går och inväntar en händelse av akut slag vilken kommer att generera i tillräckligt beslutsunderlag för att kunna verkställa ett omedelbart omhändertagande (Jmf: Smith, 2007). Ytterligare en tänkbar förklaring är att ett tidigare passivt förhållningssätt från

socialarbetarens sida skulle kunna innebära att socialarbetaren inte agerar förrän det blivit absolut nödvändigt (Claezon & Larsson, 1985). Dels så skulle det också kunna bero på de specifika svårigheter som socialarbetare upplever vid arbete med yngre barn; otydliga symptom, brist på tillförlitlig information om barnens levnadsförhållanden, en vilja hos barnen att stanna hos sina föräldrar samt en ovilja hos socialarbetare att utsätta barn för det trauma som en separation innebär (Claezon, 1987; Ponnert, 2007).

Jag tror att det finns motstånd hos oss alla. Åtminstone jag har tänkt på mycket genom åren på om man skulle kunna ha gjort något annorlunda... Det är ju sista utvägen eller vad man säger, det här med omedelbart omhändertagande (Rebecca).

Socialarbetare kan uppleva det som ett misslyckande att behöva ta till tvångsvård för att kunna tillförsäkra sig barns behov av trygghet (Håkansson & Stavne, 1983; Ponnert, 2007). Att användandet av tvångsinsatser inväntas tills det ses som oundvikligt kan även bero på uppfattningen hos socialarbetare att barnen har det bäst hos sina biologiska föräldrar, i kombination med empati för familjen i sin helhet.

Alltså, det kan ju sluta i värsta fall, att man liksom kompromissar om barnens behov... För att man vill ha ett gott samarbete, under placeringens gång, eller vad man nu har i sikte med barnen... Det är en svår avvägning (Rebecca).

Att socialarbetare tenderar att invänta verkligt akuta och kanske traumatiserande händelser kan i en del fall innebära ett kompromissande kring barnens utveckling och hälsa.

5.1.2 Bedömningens riktighet

Tidigare forskning visar att socialarbetare upplever att lagstiftningen ger knapphändigt stöd under utredningsprocessen samt att utredningsarbetet i hög grad influeras av annat, exempelvis socialarbetarens subjektiva bedömning (Nordlander, 2006). Även respondenter omtalar osäkerhet inför tolkandet av en lagtext som saknar tydliga definitioner.

Det är en svår lagstiftning, jag tycker det, om jag ska vara riktigt ärlig. Den är ju så tolkningsbar, ”när barn far illa”... man har ju både läst och hört skräckexempel. Det är svåra saker och det är svåra ärenden och det är svåra känslomässiga beslut att ta och det är mycket att stå ut med i processen... Det känns som att lagstiftaren lämnar folk i det svåra jobbet... Och det är ju självklart så, att med tanke på svårighetsgraden i de ärendena, att det blir felbedömningar ibland (Rebecca).

Riskbedömningen som föregår ett omedelbart omhändertagande innebär i många fall en psykisk påfrestning hos socialarbetaren och baseras i hög grad på socialarbetarens tolkningar av sakförhållandena (Claezon, 1987; Håkansson & Stavne, 1983). Jag tänker mig därför att någon form av standardiserad riskbedömningsmetod skulle underlätta för den enskilde socialarbetaren att fatta ett välgrundat beslut samtidigt som det i allmänhet genererar i mer likvärdiga bedömningar inom social barnavård.

Tidigare forskning visar att socialarbetare redan i ett inledningsskede bestämt sig för en lämplig intervention och utifrån detta successivt bygger upp sitt utredningsmaterial kring sin föreställning om hur saker och ting ligger till. Resultaten förklaras som en omedveten efterhandskonstruktion och ett sätt att bekräfta socialarbetarens egen uppfattning som den riktiga (Claezon, 1987; Håkansson & Stavne, 1983). Samtidigt tillhör socialarbetaren en yrkeskår vilken ogärna ifrågasätter eller kritiserar kollegornas arbete men ändå lämnas ett relativt stort handlingsutrymme inom organisationens ramar (Jfr: Pithouse, 1998; Svensson et al, 2008).

Ett omedelbart omhändertagande resulterar inte alltid i någon placering, istället kan det bli så att barnet återgår till sina föräldrars vård efter en akut situation som uppstått. Detta kan exempelvis bero på att bristerna som föreligger i hemförhållandena inte betraktas som tillräckligt allvarliga, av socialnämnd eller förvaltningsrätt, att en placering blir nödvändig.

I det akuta måste man göra en bedömning. Är det fara för barnets liv att vara där? Om ja, då måste vi ta ett omedelbart omhändertagande, ringa socialnämndens ordförande och få ett beslut på det. Det ska vara starka skäl för att ett omedelbart omhändertagande skall hålla; det skall faxas in till förvaltningsrätten inom ett visst antal dagar. Då kan omhändertagandet släppas eller att vi själva släpper det, för vi ser att ”nu är faran över” (Elisabeth).

Ibland är det dessutom så att den akuta situationen är av övergående art och inte föranleder ytterligare insatser från socialarbetarnas sida. Dock visar tidigare forskning att förvaltningsrätten ofta instämmer i socialarbetarnas uppfattning om riktigheten i beslutsfattandet gällande tvångsvård samt vilka interventioner som bör ges. Även om samstämmigheten är lite lägre just gällande barn som tvångsomhändertagits på grund av brister i hemmiljön (Mattsson, 2002). Jag menar att den jämförelsevis höga samstämmigheten mellan föreslagna åtgärder från socialarbetares sida och förvaltningsrättens dom, beror på att den skriftliga utredningen givits ett problemorienterat underlag som utformas av socialarbetares syn på vad som är väsentligt.

5.2 Hotbilden i anknytning till omedelbara omhändertaganden

Den dramatik och den turbulens som kan uppstå under omedelbara omhändertaganden kan inge rädsla för hot eller våld. För att tillgodose socialarbetares behov av trygghet har det utvecklats standardiserade förfaranden i olika kommuner, vanligt förekommande är polishandräckning.

5.2.1 Starka känslor hos inblandade parter

Mina respondenter har vitt skilda erfarenheter kring hur föräldrarna har tagit emot beskedet att deras barn kommer att tvångsomhändertas. Det berättas om stillsamma omedelbara omhändertaganden såväl som mer dramatiska, upprivande sådana.

Det är ju väldigt olika. Lika olika som hur många föräldrar det är. Alltså. Om man skall sammanfatta så skulle jag nog vilja säga att de flesta föräldrar förstår. När jag tänker tillbaka på det... Som om att de flesta föräldrarna har förstått, det vill säga; jag har inte upplevt några större svårigheter kring själva omhändertagandet. Sedan i missbruksfrågor är det mycket svårare, eftersom de är... De är inte i verkligheten eller vad man säger (Rebecca).

Sammantaget förmedlar respondenterna intrycket av att föräldrarna förstår bakgrunden till verkställandet av det omedelbara omhändertagandet även om det i stunden kan bli väldigt turbulent och påfrestande för både barn och vuxna.

De allra flesta gångerna så blir det ju inte farligt, utan det blir ju uppslitande för föräldrarna och uppslitande för oss tjänstemän. Det är kanske den mest vidriga situation man kan tänka sig. Även om man vet att man har rätt i stunden. Hatet, ilskan och känslorna riktades ju mot den som säger, att så här är det (Stefan).

Ibland uppstår det dock väldigt dramatiska situationer. Två av mina respondenter har erfarenheter av hot och verbala kränkningar i samband med verkställande av omedelbara omhändertaganden där polis har fått träda in och ta över eftersom situationen bedömts som alltför hotfull. De två andra respondenterna lyfter istället fram sina personliga erfarenheter av hotfulla situationer, vilka påskiner att det skulle vara mer vanligt förekommande med hotfulla situationer vid arbete med ekonomiskt bistånd.

Om man jämför LVU med försörjningsstöd, så tror jag att det kan vara rätt så många hotfulla situationer inom försörjningsstöd faktiskt (Elisabeth).

Samtidigt uttrycker respondenter förvåning över det faktum att det inte är vanligare än det faktiskt är att hotfulla situationer uppstår.

Jag har tänkt på det många gånger själv, att vi möter så pass lite motstånd ändå som vi gör, från föräldrarna...med tanke på vilka svåra situationer de hamnar i... Men det är väldigt ovanligt med hot och våld i de situationerna faktiskt. Jag tycker ofta att det blir ett antiklimax, man förbereder minutiöst och ibland har man polisen på stand-by och så blir det liksom ingenting med det... Konstigt nog så verkar det ändå som att folk har en gräns som de liksom inte går över, även om de är i den här krisen och det blir så här laddat och fruktansvärt jobbigt (Malin).

Det är lätt att rikta allt fokus på barn och föräldrar, vilka obestridligen är de aktörer som påverkas mest av att ett omedelbart omhändertagande har verkställts. Även socialarbetare kan uppleva starka känslomässiga reaktioner i samband med dessa ingripanden. Emotionell utmattning kan förutom att ha en direkt negativ inverkan på socialarbeters hälsa samtidigt påverka familjen genom sämre insatser (Stalker et al, 2007). Jag ser även en koppling till ett passivt förhållningssätt där distansering kan ses som en reaktion på känslor som är svåra för

den enskilde socialarbetaren att härbärgera. Genom sin empatiska förmåga riskerar socialarbetare att identifiera sig med familjemedlemmar och relatera till deras reaktioner. Detta bör uppmärksammas och tas på allvar av chefer och andra representanter från arbetsgivarorganisationen, då de kan resultera i synnerligen allvarliga konsekvenser för samtliga inblandade; genom sämre interventioner för barn och deras föräldrar samt genom känslor av maktlöshet och i förlängningen även utbrändhet hos socialarbetaren.

5.2.2 Behovet av trygghet

Det finns flertalet orosmoment för de socialarbetare som arbetar med social barnavård. Användandet av tvångslagstiftning kan väcka rädsla hos den enskilde socialarbetaren genom hot, våld eller rädsla för repressalier (Littlechild, 2005). För att minimera risken för obehagliga situationer och minska sin utsatthet använder sig socialarbetare av olika tekniker.

Man åker aldrig ut ensam på ärenden, alltså hembesök där det är någon anmälan inblandad överhuvudtaget. Oavsett hur anmälan ser ut egentligen. Bara att det har inkommit en anmälan kan ju många föräldrar uppleva som ett hot (Rebecca).

Brittiska studier påvisar att det är vanligt med erfarenheter av hot vid omhändertaganden av små barn (Littlechild, 2005; Smith 2006). Mina respondenter verkar medvetna om den hotbild som finns närvarande inom socialt arbete. Även i de fall då socialarbetaren är oklar över huruvida föräldrarna förmår att sätta hoten i verkat, kan starka reaktioner triggas igång.

Det finns ju där hela tiden, det enda är att man måste tänka ett steg längre och inte utsätta sig för de här situationerna, förebygga så gott man kan. Och inte heller låta klienterna utsätta sig... (Elisabeth).

För att undvika den potentiella stress ett hot kan innebära för den enskilde socialarbetaren talar mina respondenter om att förebygga situationer där dessa kan uppkomma. Samtidigt är detta förhållningssätt en aning motsägelsefullt eftersom fullföljt våld är relativt ovanligt (Jmf: Littlechild, 2005). Jag föreställer mig att de socialarbetare som inte själva har erfarenheter av hot, indirekt har upplevt konsekvenserna av dessa genom berättande inom arbetsgruppen. Att ha sett kollegors starka reaktioner kan då skapa en rädsla att behöva uppleva detsamma och därmed generera i försiktighet.

I brittiska studier har socialarbetare uttryckt oro för att deras undvikande av potentiellt hotfulla situationer skall påverka utsatta barnens genom fördröjda föreslagna interventioner (Littlechild, 2005; Smith 2006). Detta är ingenting som påtalats bland mina respondenter. Jag tänker mig att detta delvis är en konsekvens av att socialarbetare i Sverige har lagstadgad rätt till understöd från polisen vid förfrågan.

5.2.3 Polishandräckning

Synen på polishandräckning går isär mellan mina respondenter. I en del kommuner är det standard att informera polisen i förväg och ha dem tillgängliga vid ett omedelbart omhändertagande medan det i andra kommuner görs en bedömning från fall till fall.

I 90% av fallen så hade vi polis informerad och närvarande. Då träffade vi polisen först, gick igenom, berättade... Anledningen till att polisen fanns med var ju om vi skulle utsättas för hot. Om det skulle bli farligt för oss så att säga... För mig var det självklart när det var omedelbara omhändertaganden av yngre barn, vars föräldrar var narkotikamissbrukare. Då ska det finnas en back-up, annars riskerar man att stå i en situation som är omöjlig att lösa. Vi har beslut om omedelbart omhändertagande och det skall genomföras, punkt slut (Stefan).

Mina respondenter verkar genom sina erfarenheter ha olika syn på i vilken utsträckning som polishandräckning bör användas. Samtidigt instämmer samtliga respondenter i nödvändigheten att snabbt kunna få assistens av polisen om hotfulla situationer skulle uppstå i samband med verkställande av omedelbara omhändertaganden.

Det kan ju vara befogat, så att ingen skall komma till skada. Jag kan inte se att man skulle kunna göra på något annat sätt i de fallen där det verkligen blir turbulent... Då handlar det om att inte vi eller någon i familjen skall komma till skada. Så det är ju ändå nödvändigt tyvärr (Malin).

Samtliga respondenter tycks överens om att föräldrarna åtminstone i ett inledande skede inte skall vara medvetna om att polisen informerats i förväg och eventuellt står i beredskap i närheten av boendet. Utifrån mina intervjuer tolkar jag det som att respondenterna inte i onödan vill behöva utsätta familjen för ett större ingripande än vad som är absolut nödvändigt, främst som en omtanke om barnen. Det finns även en oro för att man skulle kunna trigga igång en reaktion hos någon av föräldrarna vilken riskerar att föranleda en dramatisk situation som annars inte hade uppstått.

Omedelbara omhändertaganden där yngre barn är inblandade berör ofta samtliga involverade väldigt starkt, vilket i en del fall även innefattar polisen (Johnsson & Svensson, 2006).

Samtidigt föreställer jag mig att socialarbetare har andra resurser än polistjänstemän att kunna bearbeta dessa känslor. Dels genom kunskap förvärvat genom professionen och dels genom stöd från kollegor med liknande erfarenheter.

5.3 Socialarbetares strategier vid omedelbara omhändertaganden

Under intervjuerna med mina respondenter omtalas behovet av bearbetning av de upplevelser som omedelbara omhändertaganden innebär. Detta sker huvudsakligen genom stöd från arbetsgruppen, vilken även fyller en tydliggörande funktion. Gällande respondenternas eget uppträdande betonas framförallt vikten av tydlighet mot föräldrarna som en strategi.

5.3.1 Arbetsgruppen

Arbetsgruppen beskrivs både i tidigare forskning och bland mina respondenter som ett tydliggörande verktyg för att kunna ringa in problemområden, föra resonemang kring tänkbara interventioner samtidigt som arbetsgruppen fyller en stödjande funktion i de svåra beslut som ibland måste fattas (Pithouse, 1998).

Vi känner till varandras ärenden väldigt väl. För det första så är vi alltid två socialsekreterare i alla utredningar vi gör. Bara det innebär ju en trygghet... Vi kommer in till varandra hela tiden och ventilerar om det är någonting. Och inför möten... Om man behöver sitta och förbereda sig så kan vi göra det tillsammans. Vi har också täta avstämningar med vår chef... Går igenom svåra ärenden. Så jag tycker att vi har mycket stöd (Malin).

Det är jätteviktigt att man försöker ha täta samråd med varandra, ärendekonferenser och sådär, att man försöker dra åt samma håll (Elisabeth).

Mina respondenter verkar främst förlita sig på stödet inom arbetsgruppen. Tidigare forskning visar även att socialarbetare tenderar att undvika samarbete över professionsgränser och håller sig helst inom den egna yrkeskategorin (Sundell & Egelund, 2001). Arbetsgruppen fyller även en annan funktion. Genom sina kollegor hoppas man få konstruktiv kritik, vägledning och nya infallsvinklar i ärendet (Pithouse, 1998; Stalker et al, 2007).

Jag tycker att ett sådant beslut skall ifrågasättas på något vis... Och det gör ju inte det lättare naturligtvis. Det är ju inte så att man ska sitta med sina kollegor och försvara en fråga på det sättet... om man har bestämt sig och chefen har bestämt sig så klart. Man behöver stöd i den situationen, det är så det ser ut (Rebecca).

Eftersom användandet av tvångsvård innebär ett enormt intrång i människors liv, vilket medför omfattande konsekvenser både för barn och vuxna, utgör dessa verkställande ofta sista utvägen enligt mina respondenter. Då känslan av professionellt misslyckande är stark vid tvångsåtgärder föreställer jag mig att det blir ännu viktigare för den enskilde socialarbetaren att få kollegialt stöd (Jmf: Håkansson & Stavne, 1983; Ponnert, 2007). Gemenskapen i arbetsgruppen bidrar till att socialarbetaren känner meningsfullhet i sin professionella roll (Pithouse, 1998). Det blir därför intressant att fråga sig hur det påverkar den enskilde socialarbetaren i de fall det inte finns att tillgå något stöd från arbetsgruppen. Med bakgrund av tidigare forskning och de skildringar som mina respondenter delgett mig är risken stor att bristande stöd kan resultera i minskad trivsel på arbetet, stress och utbrändhet (Jmf: Smith, 2007).

Behovet av att bearbeta de upprivande känslor som uppstår i samband med omedelbara omhändertaganden är centralt för socialarbetares välmående i arbetssituationen (Smith, 2007). Hur man valt att organisera detta skiljer sig mellan olika kommuner.

När det hade varit ett omedelbart omhändertagande så handlade ju nästkommande handledning om omhändertagandet och de känslorna. Så där fanns ju alltid handledning och möjlighet att prata med mig (som chef) och med varandra och den här så att säga ”naturliga bearbetningen” den var ju sedan när vi åkte hem tillsammans i samma bil, med barn med oss och...kanske till sjukhus eller var vi nu än var på väg, så pratade vi ju hela tiden och pratade av oss direkt efteråt (Stefan).

Samtliga av mina respondenter har haft tillgång till professionell handledning. Detta är dock inget som arbetsgivaren måste tillhandahålla. Forskning visar att obearbetade känslor eller rädslor kan få långtgående konsekvenser för den enskilde socialarbetaren (Smith, 2007). Mina respondenter omtalar även vikten av att ha en lyhörd, empatisk chef att vända sig till vid behov. Trots detta framstår arbetsgruppen som det viktigaste hjälpmedlet för att ventilera svårhanterliga känslor samtidigt som det medför en orodämpande effekt (Jfr: Agass, 2000).

5.3.2 Tydlighet

Under själva verkställandet av ett omedelbart omhändertagande betonar samtliga respondenter framförallt vikten av tydlighet gentemot föräldrarna.

Man ska inte på något sätt förleda mamman eller pappan eller någon annan att det spelar någon roll vad de säger eller gör i stunden. Därför ska man vara jättenoga med; kortfattat, klart och tydligt. ”För att du är påverkad av amfetamin just nu”, ”För att du lämnade ett positivt urinprov igår”. Så kortfattat som möjligt, för att det inte skulle missförstås att det var en diskussionsmöjlighet (Stefan).

Även behovet av att vara tydlig i kontakten med föräldrarna i den efterföljande processen understryks.

Vi måste vara formella, tydliga och klara...Om vad som gäller och varför vi gör så här...Vad som kommer att hända och det finns ett väldigt tydligt syfte, med våra möten som vi har därefter, efter ett sådant här omhändertagande (Malin).

I en omtumlande, skrämmande situation framstår behovet av tydlighet som starkt. Detta har mina respondenter gjort genom att exemplifiera konkreta fakta för föräldrarna för att på så vis göra bakgrunden till det omedelbara omhändertagandet mer förståeligt och lättare att ta in. Mina respondenter försöker på så vis förebygga att föräldrarna känner sig lurade eller att det uppstår missförstånd gällande vad som kommer att hända framöver.

Jag tänker mig att tydligheten är en del i att försöka behålla föräldrarnas förtroende för socialarbetaren trots att den tidigare kontakten resulterat i att barnet omhändertagits. Vidare föreställer jag mig även att möjligheterna till ett framtida samarbete förstärks om föräldrarna upplever att socialarbetaren är rak och ärlig i sin kommunikation.

5.4 Maktutövandet i samband med omedelbara omhändertaganden

Som tidigare nämnts kan makt betraktas som ett fenomen vilket alltid existerar i socialt varande. Under verkställandet av ett omedelbart omhändertagande blir maktutövandet aktivt från socialarbetarnas sida.

5.4.1 Makt som medel

Tjänstemäns tolkningsföreträdare gentemot sina klienter innebär att socialarbetaren besitter makten att göra ingripanden som missgynnar klienten och samtidigt har makten att fatta beslut vilka gynnar klienten (Svensson et al, 2008). I rollen som socialarbetare ingår också rätten att bedöma och kategorisera klienterna utifrån deras interaktion (Engelstad, 2006). Jag föreställer mig detta som den disciplinära maktens ramverk vilket föregår omedelbara omhändertaganden (Jmf: Foucault, 1974). Mina respondenter förefaller medvetna om den underkuvande makt, mikromakten, som utövas i samband med verkställande av dessa.

Det är ju absolut makt. Eftersom det omedelbara omhändertagandet, det är beslutat. Den faktiska makten är absolut (Stefan).

I de fallen där man använder LVU, då känner man ju att föräldrarna liksom blir underlägsna, då har de ingenting att säga till om längre. Men fram till dess, så länge som vi arbetar utifrån socialtjänstlagen, så upplever jag verkligen att vi arbetar utifrån delaktighet och att föräldrarna så långt det är möjligt är med och påverkar och styr över utredningen så att säga (Malin).

Samtidigt som ett omedelbart omhändertagande är en oerhört kraftfull demonstration av maktutövande tenderar socialarbetare att känna uppgivenhet och maktlöshet inombords (Claezon, 2004).

I den situationen är man liksom bara människa, man är ingenting annat... och man har ingenting annat att komma med liksom. Så man har ingen makt, man har ingenting annat än det man kommer med själv så att säga. Det går inte att hantera med makt, för det blir bara värre, som jag såg det i alla fall. Så det är svåra situationer, det är det! (Rebecca).

Socialarbetares känslor av maktlöshet kan kopplas till de känslor av misslyckande som användandet av tvångsvård innebär (Håkansson & Stavne 1983; Ponnert 2007). Trots ansträngningar har man inte lyckats nå fram och förbättra situationen för barnet, inte hittat en lösning. Denna upplevda uppgivenhet kan också vara en del i att den hjälp som socialarbetaren har att erbjuda är bunden till organisationen; dess ekonomiska förutsättningar och regelverk. I vissa fall kan detta innebära att en skräddarsydd lösning försvåras (Claezon, 2004).

Ibland föregås verkställandet av ett omedelbart omhändertagande av en lång tids kontakt med socialtjänsten. Jag föreställer mig att detta ökar risken för en känslomässig identifiering med

föräldrarna och gör omhändertagandet oerhört komplicerat för socialarbetaren ur ett känslomässigt perspektiv. Även kortare tids engagemang från socialtjänstens sida skulle kunna innebära obehag, exempelvis genom att socialarbetaren fantiserar kring hur det skulle kännas att få sitt eget barn omhändertaget.

Vårdande makt existerar i de relationer som alstras genom socialt arbete. I det här sammanhanget konkretiseras den vårdande makten genom de samtal som äger rum under verkställandet av det omedelbara omhändertagandet. Jag uppfattar det som att mina respondenter förlitar sig till stor del på sin empatiska förmåga. Genom att visa empati, flexibilitet och förståelse för föräldrarnas reaktion ämnar man göra omhändertagandet så humant som möjligt och på så vis ge den fortsatta processen en bra utgångspunkt.

Man måste tänka efter så att man inte trissar upp föräldrarnas aggressivitet och så, utan är empatisk med föräldrarna och har förståelse för att de reagerar som de gör. Det handlar mycket om det här att människan måste möta människan (Elisabeth).

Socialarbetare definierar problemen och kan utifrån sin kunskap om familjen välja att inte tillkalla polis under en turbulent situation. Detta kan exempelvis bli fallet om socialarbetaren har uppfattningen att polisens ingripande skulle förvärra situationen, något som omtalas av respondenter. Detta ser jag som ytterligare ett exempel på vårdande makt.

5.4.2 Samarbete på ojämlika villkor

Interventioner som medför en tydlig maktutövning är problematiska, särskilt då målsättningen är att tvångsinsatserna längre fram skall ersättas av frivilliga interventioner. Hur makten uppfattas och hanteras blir då avhängigt av hur parterna väljer att skapa mening i kontexten (Svensson et al, 2008). Föräldrarnas förmåga till samarbete betonas som något centralt i tidigare studier, något som dessutom kopplas till hur allvarligt socialarbetare bedömer barnets situation (Claezon, 2004; Sundell & Egelund 2007).

Det tror jag är ofta så när det är miljöfall... att då har vi verkligen inte kunnat komma överens om problematiken och inte lyckats nå fram. Inte lyckats hitta ett samarbete. Då upplever föräldrarna inte oss som ett stöd på något sätt, utan det är andra människor som får komma in och jobba stöttande med föräldrarna... Då har de inte varit med om det här traumat ihop med familjen (Malin).

Det faktum att socialarbetare använt sig av tvångslagstiftning för att driva igenom de interventioner som man ser som nödvändiga förändrar enligt litteratur relationen mellan föräldrar och socialarbetare för gott (Svensson et al, 2008). Föräldrarna har misskrediterats och bedömts som oförmögna att tillgodose barnens behov. Något som man på "Malins" socialförvaltning har valt att hantera genom att låta nya socialarbetare ta vid och ersätta dem som gjorde bedömningen att tvångsvård var tillämpligt. Andra respondenter menar att den

maktutövning som ett tillgripande av LVU innebär, inte nödvändigtvis måste leda till ett sämre samarbete längre fram.

Ett LVU är inte alltid lika med att samarbetet kommer att bli dåligt framöver. Alla möjliga varianter har jag nog sett (Elisabeth).

Arbetsalliansen med föräldrarna beskrivs som oerhört betydelsefull för att barnet skall utvecklas i en positiv riktning (Claezon, 2004). Samtidigt är denna strävan efter samarbete inte odelat positiv eftersom socialarbetare riskerar att frångå barnets behov på och istället anta ett föräldrafokuserat förhållningssätt för att främja samarbetet med föräldrarna (Ponnert, 2007).

Alltså, det kan ju sluta med i värsta fall, att man liksom kompromissar om barnens behov... För att man vill ha ett gott samarbete under placeringens gång, eller vad man nu har i sikte med barnen. Så att... Det är en svår avvägning... Ofta så resulterar ju ett omedelbart omhändertagande i att det blir en SoL-placering efteråt och det är ju en utav kompromisserna som man kanske ibland tvingas göra... återge makten till föräldrarna på något vis. Det är ett sätt att befrämja samarbetet, men frågan är på vilket sätt det går ut över barnets behov (Rebecca).

Människor som befinner sig i situationer där tvångsvård har aktualiserats är oftast inte viljelösa, istället skiljer sig åsikterna åt mellan föräldrar och socialarbetare om vad som är det bästa för barnet (Svensson et al, 2008). Olika uppfattningar om vad som är mest ändamålsenligt för barnet kan ses som utmärkt grogrund för motstånd. Det behöver inte nödvändigtvis vara föräldrarna som uttrycker motstånd i en påfrestande situation. Även socialarbetare kan sägas uttrycka en form av motstånd när de intar ett passivt förhållningssätt gentemot sina klienter (Claezon & Larsson, 1985). Det är av stor betydelse att få föräldrarnas stöd. Även vid ett sådant maktutövande som verkställandet av ett omedelbart omhändertagande innebär, finns det utrymme till motstånd hos föräldrarna (Jmf Börjesson & Rehn, 2009). Exempelvis genom hot som uttalas i stundens hetta eller genom försök till långtidspåverkan av barnen.

Om en placering måste verkställas med stöd av LVU framträder den dubbla rollen tydligt (Socialstyrelsen, 2006). Den inbyggda dualismen, att vara en hjälpare och samtidigt fylla en kontrollfunktion, beskrivs av mina respondenter som en oerhört komplex uppgift som de ständigt måste förhålla sig till men något som trots allt blivit lättare med åren.

Om inte en omöjlig ekvation så en oerhört svår. Och jag tycker att det är den dubbla rollen som kräver erfarenhet för att man ska förstå... Jag tror att man fastnar i olika positioner för att överleva det svåra i arbetet. Själv så tycker jag att jag har erfarenheter av att det funkar att hitta balansen, alltså i den här dubbla rollen (Rebecca).

Det påtalas såväl nackdelar som fördelar med att arbeta utifrån uppdelade arbetsområden.

Det mest kvalificerade man kan tänka sig; att ge avslag på socialbidrag, få folk att känna sig nöjda, göra det på ett sådant sätt att de förstår varför och på ett sätt så att man håller kontakten och sedan pratar behandling (Stefan).

Kritik från respondenter bottnar i svårigheten med att kombinera dessa uppdrag på ett framgångsrikt sätt; att den mänskliga faktorn inverkar på ett sådant sätt att alldeles få för socialarbetare klarar av att arbeta utifrån dessa premisser. Fördelarna utgörs av att samma socialarbetare då innehar en helhetsbild då klientens olika problemområden ofta är nära sammanlänkade med varandra.

6. Avslutande diskussion

Anledningarna till att man från socialtjänstens sida beslutar sig för att verkställa ett omedelbart omhändertagande av ett barn kan ha vitt skilda orsaker; från allvarliga brister i omsorgen under lång tid till att föräldrarna på grund av religiös tro inte vill gå med på en livsuppehållande medicinsk behandling för ett barn som råkat ut för en trafikolycka. Genom denna uppsats gör jag inte anspråk på att kunna dra några generaliserbara slutsatser av hur socialarbetare påverkas av och förhåller sig till omedelbara omhändertaganden som verkställs på grund av brister i hemmiljön. Däremot kan resultat och analys bidra med en förståelse för hur den enskilde socialarbetaren kan tänkas uppleva detta fenomen.

6.1 Återkoppling till resultaten

De överväganden som föregår ett omedelbart omhändertagande utgörs främst av en värdering av de fakta som ligger till grund för själva beslutsfattandet. Enligt tidigare forskning kan bedömningens riktighet ibland ifrågasättas, eftersom det har visat sig att socialarbetare påverkas av en mängd faktorer. En del av dessa faktorer, såsom organisation, kollegor och personlig övertygelse, finner inte stöd i lagstiftningen och bör således inte vara relevanta för verkställandet av beslutet. Även respondenterna i undersökningen upplevde beslutsfattandet som problematiskt.

Under ett omedelbart omhändertagande påverkas socialarbetare starkt av de uppslitande känslor som väcks hos barn och föräldrar. Ibland resulterar detta i en reell alternativt upplevd hotbild hos socialarbetaren vilket visat sig ha en tendens att kraftigt inverka på socialarbetares välbefinnande och trigga igång stressreaktioner. För att förebygga att dessa situationer uppstår och tillgodose socialarbetares behov av trygghet använder man sig bland annat av polishandräckning. Det är dock diskutabelt i vilken utsträckning man bör nyttja denna resurs.

För att verkställandet av omedelbara omhändertaganden skall genomföras så smärtfritt som möjligt, använder sig socialarbetare av olika strategier. Arbetsgruppen framstår som det mest centrala för att socialarbetare skall finna meningsfullhet i en profession med diffusa riktlinjer och man tar hjälp av sina kollegor på en rad olika sätt. Den stödjande funktionen förfaller vara den viktigaste. Dessutom använder man sig av sina kollegor genom att resonera kring svåra ärenden, men även genom att ventilera och bearbeta de känslor som uppstår. Vikten av

tydlighet gentemot föräldrarna omtalas som en strategi för att göra själva omhändertagandet så smidigt som möjligt samt skapa en bra utgångspunkt för det fortsatta samarbetet.

Socialarbetare har olika förhållningssätt till den maktposition de innehar under verkställandet av ett omedelbart omhändertagande. Maktförskjutningen framträder tydligt i detta skede av processen, eftersom det innan verkställandet av tvångsomhändertagandet varit tjänstemännens skyldighet att samarbeta med föräldrarna. Trots detta tenderar socialarbetare att känna maktlöshet i situationen och kan uppleva känslor av att ha misslyckats med sitt uppdrag. Den förändrade maktbalansen till trots åligger det socialförvaltningen att möjliggöra ett konstruktivt samarbete längre fram, något som av socialarbetare upplevs som problematiskt. Genom ett empatiskt förhållningssätt försöker socialarbetare vinna föräldrarnas stöd, samtidigt som det finns en risk att de vuxna kompromissar om barnens behov för att kunna etablera sin arbetsallians.

6.2 Teoretiska reflektioner

Jag föreställer mig användandet av tvångsinsatser som oerhört komplext av flera anledningar. Socialt arbete kan ses som en arena för vårdande makt (Jmf: Svensson, 2001). Socialarbetare ges genom yrkesroll och lagstiftning, makten att definiera var problemen ligger och kan genom felaktiga slutsatser rikta fokus på fel områden (Svensson et al, 2008). Socialarbetare har att rätta sig efter en tvångslagstiftning vilken saknar tydliga gränsdragningar, samtidigt som de av samhället har delegerats skyldigheten att kontrollera att barn och unga uppbär skäliga levnadsvillkor. Utövandet av denna kontrollfunktion är ett uttryck för disciplinär makt (Jmf: Foucault, 1974). Genom den givna utgångspunkten att socialarbetaren är den som vet bäst är det även tänkbart att föräldrars åsikter kan förminskas till förmån för socialarbetarens uppfattning eller till och med avfärdas helt. Förutom sitt givna tolkningsföreträde har socialarbetare dessutom möjlighet att tillgripa tvångsåtgärder i de ärenden där det uppfattas som behövligt, vilket komplicerar det hela ytterligare eftersom socialarbetare hålls ansvariga av samhället både i de fall de agerar och i de fall de inte agerar. När denna disciplinerande makt möter den vårdande makten på det sociala arbetets arena uppstår det enligt mig en konflikt, vilken utkristalliserar sig i den dubbla rollen.

Svårigheterna visar sig tydligt i och med den inbyggda dualismen som existerar i den professionella hjälparrollen (Skau, 2003). Jag tänker mig att denna komplexitet är en del i att socialarbetare upplever maktlöshet trots att de samtidigt utövar makt. Vidare tänker jag mig

att denna dualistiska roll kan bli problematisk att hantera även för klienterna och resultera i ett reserverat förhållningssätt gentemot socialarbetaren. Eftersom socialarbetare tenderar att bedöma situationens allvar utifrån hur väl föräldrarna klarar av att samarbeta, ser jag en risk med detta, då socialarbetare kan tolka föräldrarnas återhållsamma förhållningssätt som ett uttryck för samarbetssvårigheter. Samtidigt kan det mycket väl vara så att föräldrarna under sina möten med socialarbetare ger ett dämpat uttryck för motstånd även om utövandet aldrig blir aktivt. En anledning till föräldrarnas återhållsamhet och utövandet av passivt motstånd kan vara att de upplever socialarbeters inblandning i familjeangelägenheterna som ett hot. Då många av de föräldrar som blir föremål för utredning av socialtjänsten innehar en marginalposition i samhället kan deras oro förstärkas ytterligare.

I konkreta situationer använder sig socialarbetare av mikromakt exempelvis genom indirekt påverkan av föräldrarna (Jmf: Asplund, 1987). I de fall där rekvisiten för tvångsvård uppfylls använder sig socialarbetare av sin lagstiftade makt för att skydda barn och unga och hjälpa dem genom att förbättra deras livsvillkor. Även om själva maktutövandet är ett uttryck för disciplinär makt kan den användas för positiva ändamål. Jag menar att blotta närvaron av kontrollerande aktörer utsätter föräldrarna för ett disciplinärt maktutövande, då det tvingar dem att agera och foga sig efter samhällets förväntningar på ett bra föräldraskap (Jmf: Foucault, 1974). Hotet om att föräldrarna riskerar att mista sina barn kan då resultera i förbättringar.

Ett annat problemområde enligt mig är socialarbeters bristande reflektion kring maktutövandet. Jag utgår från tanken att de flesta socialarbetare har valt sitt yrke eftersom de har en önskan om att hjälpa andra människor. Eftersom den personliga drivkraften är god även om själva utövandet ibland innefattar användandet av tvångsinsatser menar jag att de goda intentionerna tenderar att maskera maktutövandet för socialarbetaren själv. Samtidigt som tillgripandet av tvångsinsatser är ett aktivt maktutövande tänker jag mig att socialarbetare ibland inte reflekterar över vilken makt de besitter även under andra skeden i yrkesutövandet. Exempelvis när de avgör vad som är relevant material som slutligen tas med i den skriftliga utredningen och vilken senare skall komma att utgöra underlag för socialnämnd och förvaltningsrätt. Att i detta skede inte reflektera över vad som påverkat den enskilde socialarbeters uppfattning i bedömningen menar jag kan få mycket allvarliga konsekvenser. Exempelvis genom att irrelevanta faktorer delvis ligger till grund för tillgripandet av tvångsåtgärder (Håkansson & Stavne, 1983; Nordlander, 2006). Jag föreställer mig ytterligare

två anledningar till att detta ibland händer. En trolig orsak är hård arbetsbelastning med tidsbrist som följd samt den rådande kollegiala andan bland socialarbetare vilken ibland inbegriper en motvilja att kritisera sina kollegor (Jmf: Pithouse, 1998). För att stärka socialarbetares möjlighet till reflektion bör man enligt mig angripa problemet på en organisatorisk nivå genom en minskad ärendebelastning samt möjliggöra ett forum där det uppmuntras till kritisk granskning under ordnade former.

Referenslista

- Agass, Dick (2000) *Containment, supervision and abuse*, I McCluskey, Una & Hooper, Carol-Ann (red) (2000) *Psychodynamic perspectives on abuse. The cost of fear*, London: Jessica Kingsley
- Andersson, Gunvor (2000) *Barnen i socialt arbete – en maktlös grupp?* I Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red) (2000), *Socialt arbete – en grundbok*, Stockholm: Natur och Kultur
- Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2008) *Etiska reflektioner*. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red) (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur
- Asplund, Johan (1987) *Om hälsningsceremonier, mikromakt och asocial pratsamhet*, Göteborg: Korpen
- Börjeson, Bengt (2010) *Förstå socialt arbete*. Malmö: Liber
- Börjesson, Mats & Alf Rehn (2009) *Makt*. Malmö: Liber
- Claezon, Ingrid (1987) *Bättre beslut. En studie av socialsekreterarnas handläggning av omhändertagande av barn*, Umeå: Umeå universitet
- Claezon, Ingrid (2004) *Tvångsomhändertaganden. Ur tonåringars, anhörigas och socialsekreterares perspektiv*, Stockholm: Mareld
- Claezon, Ingrid & Larsson, Siv-Britt (1985) *Det svåra valet. Socialarbetarens nyckelroll vid omhändertagande av barn*, Stockholm: Liber
- Calder, Martin (1995) Child protection: Balancing paternalism and partnership. *British Journal of Social Work*, 25 s.749-766
- Engelstad, Fredrik (2006) *Vad är makt*, Stockholm: Natur och kultur
- Erman, Margareta (2005) *Socialtjänstlagen – En vägledning*, Stockholm: Sveriges kommuner och landsting
- Foucault, Michel (1974) *Övervakning och straff*, Lund: Arkiv förlag
- Franzén, Mats (2005) *Samhällsproblem*, I Goldberg, Ted (red), Stockholm: Liber
- Fridh, Birthe & Norman Gunilla (2001) *Att utreda när barn far illa – en handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*, Stockholm: Gothia
- Gillham, Bill (2008) *Forskningsintervjun – tekniker och genomförande*. Malmö: Studentlitteratur

- Håkansson, Hans & Stavne, Karin (1983) *Jag känner mig så himla osäker – en bok om socialarbetaren i barnavården, om att vara i en mellanställning och ensam ansvarig*, Stockholm: Skeab förlag
- Johnsson, Eva & Svensson, Kerstin (2006) *Omedelbart samarbete – En rapport om polisers handlingsutrymme via handräckning enligt LVU och LVM*, Växjö: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur
- Levin, Claes (2008) *Att undersöka "Det sociala" några ingångar*. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red) (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur
- Littlechild, Brian (2005) *The stress arising from violence, threats and aggression against child protection social workers*, Journal of Social work 5:61, s. 61-82
- Littlechild, Brian (2003) *Working with aggressive and violent parents in child protection social work*, Practice 15:1, s. 33-41
- Lundström, Tommy (1996) *Den sociala barnavården*, I: Gunvor Andersson, Karin Aronsson, Sven Hesse, Anna Hollander & Tommy Lundström (1996) *Barnet i den sociala barnavården*, Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete och Liber.
- Mattsson, Titti (2002) *Barnet och rättsprocessen. Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Lund: Juristförlaget.
- May, Tim (2009) *Samhällsvetenskaplig forskning*, Lund: Studentlitteratur
- Menckel, Ewa (2000) *Hot och våld i vård och omsorg – fakta, forskning och förebyggande arbete*, Stockholm: Arbetslivsinstitutet
- Nordlander, Lars (2006) *Mellan kunskap och handling. Om socialsekreterares kunskapsanvändning i utredningsarbetet*, Umeå: Umeå universitet
- Pithouse, Andrew (1998) *Social work. The social organization of an invisible trade*, Aldershot: Ashgate
- Ponnert, Lina (2007) *Mellan klient och rättssystem: tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*, Socialhögskolan: Lunds Universitet
- Skau, Greta (2003) *Mellan makt och hjälp*, Uppsala: Liber
- Smith, Martin (2006) *Too little fear can kill you. Staying alive as a social worker*, The Journal of Social Work Practice, 20:1, 69-81

Smith, Martin (2007) *Smoke without fire? Social workers fears of threats and accusations*; Journal of Social Work Practice, 21:3, 323-335

Socialstyrelsen (2006) *Barn och unga i socialtjänsten. Utredda, planera och följa upp beslutade insatser*, Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2010) *Barn och unga – insatser år 2009*, Stockholm: Socialstyrelsen
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18083/2010-6-28.pdf>

Socialstyrelsen (1997) *Tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Stockholm: Socialstyrelsen

Stalker, Carol & Mandell, Deena & Frensch, Karen & Harvey, Cheryl & Wright, Margriet (2007) *Child welfare workers who are exhausted yet satisfied with their jobs: how do they do it?* Child and Family Social Work 2007:12, s.182-191

Sundell, Knut & Egelund, Tine & André-Löfholm, Cecilia & Kaunitz Catrine (2007) *Barnavårdsutredningar – en kunskapsöversikt*, Stockholm: Gothia förlag.

Svensson, Kerstin (2001) *Istället för fängelse? En studie av vårdande makt, straff och socialt arbete i frivård*, Lund Dissertations in Social Work 1, Lunds Universitet: Socialhögskolan Lund

Svensson, Kerstin & Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008) *Handlingsutrymme – Utmaningar i socialt arbete*, Stockholm: Natur och kultur

Vetenskapsrådet (2011) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. 110324, Tillgängligt: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Bilaga 1

Information till deltagande

Som erfaren handläggare avseende LVU-ärenden inom socialtjänsten har Du tillfrågats om Du vill delta i semistrukturerad, kvalitativ intervju som forskningsunderlag till en C-uppsats vilken genomförs inom Lunds Universitets regi.

Genom detta utskick ges du möjlighet att läsa genom studiens bakgrund och syfte och jag ber dig därför läsa igenom informationen noggrant. Du kommer även i samband med intervjuens utförande, få denna information muntligt och ges då även möjlighet att ställa frågor.

Deltagandet är frivilligt och du kan också välja att avbryta ditt deltagande när som helst utan att behöva förklara varför. Den information som lagrats utifrån de uppgifter Du lämnat kommer då att förstöras.

Bakgrund

Det är tänkbart att det för de flesta föräldrar är oerhört kränkande och förnedrande att omyndigförklaras som föräldrar oavsett vilken bakgrund ingripandet från myndigheternas sida har. I en sådan laddad och omvälvande situation föreställer jag mig att det händer något även hos socialarbetaren.

Det är heller inte helt främmande att tänka sig att det kan förekomma en hotbild rörande många av de tvångsomhändertaganden som görs av barn och unga under 18år, direkt eller indirekt i en situation där förtvivlade och desperata föräldrar kan tänkas fatta överilade beslut. Syftet med denna uppsats är att undersöka socialarbetares upplevelse av den hotbild som kan finnas närvarande i samband med ett omhändertagande enligt 2§LVU.

Genomförande

Intervjun beräknas ta upp till en timme i anspråk och kommer med din tillåtelse att spelas in med hjälp av en bandspelare, detta görs för att underlätta transkribering, tematisk kodning samt sedermera analysen. Om du av någon anledning inte vill att din intervju skall spelas in på band, genomför jag gärna intervjun ändå, i så fall kan det dock på grund av skriftliga anteckningar ta längre tid än en timme.

Allt material kommer under bearbetningen att avidentifieras och inte användas för något annat syfte än vad som presenterats och godkänts av dig. Du är konfidentiell och det kommer inte att vara möjligt att spåra materialet till dig. Jag kommer att skicka ut den bearbetade texten på de delar som rör ditt deltagande, så att du ges möjlighet att lämna synpunkter innan publicering. Uppsatsen kommer efter färdigställandet att publiceras på LUP, vilket är Lunds Universitets databas för publikationer.

Bilaga 2

Intervjuguide

Jag har utgått från fyra ämnesrubriker när jag formulerat min intervjuguide:

Överväganden vid omedelbara omhändertaganden

Hotbilden i anknytning till omedelbara omhändertaganden

Socialarbetarens strategier vid omedelbara omhändertaganden

Maktutövandet i samband med omedelbara omhändertaganden

Upplever du att det är vanligt är att en anmäla till socialtjänsten så småningom leder fram till ett LVU-omhändertagande enligt 2 och 6§LVU?

Stödord: uppskatta antal omhändertaganden under ett år

Kan du beskriva ett standardförfarande när det skall göras ett omhändertagande enligt 2 och 6§§ LVU.

Stödord: förberedelser

Hur reagerar föräldrarna under själva omhändertagandet?

Stödord: förståelse

Hur tror du att föräldrarna upplever socialarbetarens roll under ett omhändertagande?

Stödord: skuldbeläggande

Hur har du förhållit dig till att du har valt en yrkesbana där det förekommer hot och våld i utövandet av yrkesrollen?

Stödord: strategier

Har det funnits hotfulla situationer som du själv har befunnit dig i?

Stödord: överrumplad

Hur bearbetade du sedan händelsen?

Stödord: stöd från arbetsgivaren

Blev du förvånad över din egen reaktion?

Stödord: långtidspåverkan

Om ni på socialkontoret sedan tidigare haft kännedom om att det funnits en historia av våld i familjen, är det något som gjort att ni gjort annorlunda förberedelser inför omhändertagandet?

Stödord: polishandräckning

Vad tycker du om polishandräckning?

Stödord: auktoritärt

Hur förändras relationen till föräldrarna efter att ett tvångsomhändertagande har gjorts?

Stödord: misstro

Hur upplever du din egen maktposition i förhållande till föräldrarnas?

Stödord: reflektion

Hur ser du på att man som socialarbetare innehar en dubbel roll, en hjälpare samtidigt som man uppfyller en kontrollfunktion?

Stödord: dualism

Har du några erfarenheter av motstånd, gällande ett omhändertagande, från annan personal inom socialtjänsten, vilka genom sitt uppdrag ser till föräldrarnas situation?

Stödord: ifrågasättande

AVSLUTNING

Har du några frågor eller några ytterligare tankar och erfarenheter som du skulle vilja berätta om?

Bilaga 3

Jag har intervjuat sammanlagt fyra socionomer med lång erfarenhet av arbete inom familj- och individomsorg. Av dessa är tre kvinnor och en man. I studien har jag valt att använda mig av fingerade namn för att värna om konfidentialiteten (Kvale & Brinkmann, 2009). Namnen avslöjar dock kön på respondenten, detta är ett aktivt val som baseras på resonemang som förts bland respondenterna under forskningsintervjuerna. Mina respondenter kallas Rebecca, Stefan, Elisabeth och Malin.

Rebecca har arbetat som socialarbetare under cirka tjugo år. Under dessa år var hon med vid flertalet verkställande av omedelbara omhändertaganden. Sedan ett antal år tillbaka driver Rebecca eget företag i kommun Z där hon arbetar uppdragsbaserat, huvudsakligen i anknytning till barn som blivit placerade.

Stefan var under flertalet år chef för individ- och familjeomsorgsenheten i kommun X men arbetar numera med myndighetsutövning inom ett annat område. Under sin tid som chef var han med och fattade beslut om samtliga omedelbara omhändertaganden inom kommunen. Stefan följde alltid med de involverade socialsekreterarna när besluten skulle verkställas. Innan Stefan blev chef i kommun X arbetade han som socialsekreterare under sju år i en annan, mindre kommun.

Elisabeth arbetar som familjehemssekreterare i kommun Y. Tidigare arbetade hon i en annan kommun som socialarbetare, där hon utförde utredningsarbete vilka resulterade i placeringar av barn både med stöd av SoL och LVU. Sammanlagt har Elisabeth mer än tio års erfarenhet inom socialt arbete.

Malin arbetar som utredningshandläggare för barn och ungdomsenheten i kommun Q sedan mer än tio år tillbaka, periodvis arbetar hon dessutom som verksamhetsledare. Malin har även några års erfarenhet av arbete med ekonomiskt bistånd.

Samtliga respondenter arbetar numera inte aktivt med arbetsuppgifter vilka innebär delaktighet i verkställande av omedelbara omhändertaganden. Detta kan delvis ses som en fördel eftersom tillbakablickar ger utrymme för reflektioner, något även respondenterna instämt med. Istället har majoriteten av respondenterna numera arbetsuppgifter vilka i vissa fall kan bidra med ytterligare perspektiv på processen som omedelbara omhändertaganden innebär.